Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programm“

[COM(2017) 294 final]

(2018/C 129/08)

Raportöör: **Antonello PEZZINI**

Kaasraportöör: **Éric BRUNE**

Konsulteerimistaotlus	7.6.2017
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav tööorgan	tööstuse muutuste nõuandekomisjon (CCMI)
Vastuvõtmine tööstuse muutuste nõuandekomisjonis	16.11.2017
Vastuvõtmine täiskogus	7.12.2017
Täiskogu istungjärk nr	530
Hääletuse tulemus	133/2/5
(poolt/vastu/erapooletuid)	

1. **Järeldused ja soovitused**

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee (edaspidi „komitee“) toetab kindlalt Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programmi (EDIDP) käivitamist, et praegust geopoliitilist olukorda arvesse võttes saavutada võimalikult kiiresti ühine integreeritud koostalitlusvõimeline kaitsesüsteem, tugevdades Euroopa kaitsetööstuse strateegilist sõltumatust ([1]) ning töötades välja tugeva ühise tööstusliku ja tehnoloogilise baasi.

1.2. Komitee peab oluliseks võtta kasutusele uus lähenemisviis, mis on alalise struktureeritud koostöö raames Lissaboni lepingu peamine vahend, mis toimib poliitilise inkubaatorina, mille abil ehitatakse üles Euroopa kaitse, et suurendada liikmesriikide võimalusi ja kohustusi Euroopa Liidu lepingu artikli 42 lõike 6 ja artikli 46 ning aluslepingu protokolli nr 10 kohaselt.

1.3. Komitee arvates saab üksnes kaasava ja ambitsioonika alalise struktureeritud koostöö ([2]) abil, tänu millele suudetakse koostada siduvate kriteeriumide ja kohustuste loetelu, liikuda nõudluse ja pakkumise killustatuse vähendamise suunas, pannes järk-järgult aluse läbipaistvale ja avatud Euroopa turule.

1.4. Komitee on seisukohal, et Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programmi määrus tuleb integreerida tööstuspoliitika ühisesse strateegilisse visiooni, mis võimaldab kaasata Euroopa tootjad ja kasutajad tõhusalt vähemalt kolme liikmesriigi rahastatavatesse projektidesse ning toodete ja teenuste ostmisesse.

1.5. Komitee toetab kindlalt vajadust struktureeritud dialoogi järele Euroopa tasandil, mis toimub sünergias ja koostöös NATOga, ([3]) ning kaitseministrite nõukogu järele, mis suudab pakkuda pikaajalist poliitilist juhtimist, samuti foorumi järele konsultatsioonideks ja tõeliselt euroopalike otsuste vastuvõtmiseks.

1.6. Komitee peab hädavajalikuks tagada Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programmi juhtimine, mille käigus suudetakse määratleda ühised ja konkreetsed eesmärgid

— tööstusvaldkonna ekspertide nõuandekomitee abil tööprogrammi esmatähtsate valikute lisamiseks ning korralduskomitee abil, milles on esindatud liikmesriigid.

([1]) ELT C 288, 31.8.2017, lk. 62.
([2]) Vt nõukogu 22.–23. juuni 2017. aasta järeldused.
([3]) Vt 8. juuli 2016. aasta ühisdeklaratsioon.

1.7. Määrus peaks tagama

— asjakohase geograafilise tasakaalu Euroopa riikide vahel;

— väiksemate ettevõtjate märkimisväärse osaluse;

— Euroopa kaitsesektori tööstusliku ja tehnoloogilise baasi töötajate töösuhete ebakindluse kõrvaldamise, et kinnitada ELi rahastamise õiguspärasust;

— sotsiaalsete ja keskkonnastandardite järgimise, iseäranis seoses ökodisaini ja töökohakindlusega, ([4]) et kindlustada tööstuse valdkondlik pädevus;

— kõigile ELi ettevõtjatele olenemata nende asukohast ja nende suurusest läbipaistvad võimalused EDIDP programmis osalemiseks.

1.8. Komitee nõustub sellega, et Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programmi kasutamisel peaks keskenduma toodete ja teenuste arendamisele ning prototüüpimisele.

1.9. Komitee peab vajalikuks töötada enne ühise Euroopa kaitseraamistiku loomist välja **ulatuslik Euroopa kaitse- ja julgeolekukultuur**, mille eesmärk on täiendada arusaama Euroopa kodakondsusest.

2. **Sissejuhatus**

Euroopa ühise kaitsesüsteemi poole püüdlemine on ajalooliselt olnud pidev, kuid äärmiselt tundlik teema Euroopa ülesehitamisel.

2.1. Esimene katse oli Euroopa Kaitseühenduse loomine 1954. aastal, mis ebaõnnestus 30. augustil 1954. Teine katse oli ühise välis- ja julgeolekupoliitika käivitamine 2000. aastal, millele järgnes Euroopa Kaitseagentuuri asutamine 2004. aastal. Järgmine samm oli Euroopa Liidu üldise välis- ja julgeolekupoliitika strateegia väljatöötamine ([5]) ja viimaks ELi ja NATO 2016. aasta ühisavaldus ([6]).

2.2. Kaitsetööstussektori edasiarendamine, mis pakub Euroopa majandusele märkimisväärseid eeliseid, võib ettenägelikult juhtides olla ka laiema ja asjakohasema visiooni nurgakivi, mille eesmärk on luua tõeliselt euroopalik kaitsepoliitika.

2.3. Aeglaselt, kuid vajadusest tingitult ületatakse riigipõhine kaitsenägemus, mis muu hulgas on vastuolus tugevate poliitilis-sõjaliste rühmituste tekkimisega maailmas ning on näidanud Euroopa poliitika haavatavust ja nõrkust suurtes üleilmsetes sündmustes. See üleminek võib asjakohaselt tugineda Euroopa Parlamendi ja nõukogu algatusele, mis komisjoni meetmete abil suudab edendada tööstust ja Euroopa kaitseturgu.

2.3.1. Euroopa kaitsetööstussektoril – tootmisharul, mis arendab, toodab ja tarnib kaupu ja teenuseid ELi liikmesriikide relvajõududele, politseile ja julgeolekujõududele – on mitmes mõttes eriaspekte: tehnoloogilised muutused muudavad täielikult kaitse ja julgeoleku olemust ja tingimusi, avaldades suurt mõju Euroopa tööstusele, alates suurandmete (nagu mehitamata sõidukid ja seadmed) kasutamisest kuni tehisintellektini.

2.3.2. Euroopa majanduse seisukohast on see tööstusharu, kus käive on 100 miljardit eurot aastas ja kus on 1,4 miljonit kõrgelt kvalifitseeritud töötajat, ([7]) Euroopas juhtival kohal, sellel on tugev mõju muudele sektoritele, nagu elektroonika, lennundus, laevaehitus, kosmosetehnika või tehniline tekstiil.

2.3.3. Tehnoloogia seisukohalt tugevdab pidevalt tipptasemel tehnoloogia esirindel töötamine liidu konkurentsivõimet, kuna luuakse tipptasemel võrsefirmasid, keda tuleb toetada, et integreerida tsiviiltehnoloogiad keerukatesse süsteemidesse, kohandades neid konkreetselt kaitsevaldkonna eripäraga.

([4]) ISO 14000 ja ISO 18000, ISO 14006 ja ISO 45001, ISO 14006.
([5]) Euroopa Liit, *„Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe“* („Ühtne visioon, ühine tegevus: tugevam Euroopa“), juuni 2016, – https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_review_web.pdf.
([6]) Ühisdeklaratsioon, Varssavi, 8. juuli 2016, http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm.
([7]) Aerospace and Defence Industries Association of Europe (Euroopa kosmose- ja kaitsetööstuse liit), 2017.

2.3.4. Siseturu seisukohalt on kaitseturg traditsiooniliselt jäänud ühtse Euroopa turu loomisest välja ning 27 turu säilitamine, mis on jagatud riiklike programmidega, on takistanud tootmise mastaabisäästu kasutamist ([8]).

2.3.5. Nõudluse seisukohast sõltub kaitsevaldkonna tootmissektor suuresti üksikute riikide nõudlusest ja nende eelarvest. Viimasel kümnendil on ELi kaitse-eelarve vähenenud ligikaudu 2 miljardi euro võrra aastas ja 27 liikmesriiki kulutavad kaitseks keskmiselt 1,32 % SKPst.

2.3.6. Strateegilisest seisukohast tuleb juhul, kui Euroopa peab oma kodanikele ja ettevõtjatele tagama piisava turvalisuse taseme, kaitsma oma piiride territoriaalset terviklikkust ja võtma vastutuse kogu maailmas, pakkuda usaldusväärset kaitsevõimet ning tagada piisav strateegilise sõltumatuse tase ning tehnoloogiline ja tööstuslik areng, millel on ühine Euroopa alus.

2.4. Praegune olukord kahjustab ka Euroopa suutlikkust tulla toime uute julgeolekuprobleemidega, arvestades seadmete vananemise kiirenemist ja kulude suurenemist ([9]).

2.4.1. Kogu Euroopa kaitsesüsteemi tehtavad investeeringud moodustavad praegu vähem kui poole USA investeeringutest.

2.5. Kuigi Euroopa kaitsetööstus suudab vähemalt osaliselt ekspordi abil korvata siseturu tellimuste vähenemist, globaliseerides tootmist ja müüki, on kaitsepoliitika jätkuv killustatus siiski muutnud üha nähtavamaks ebatõhusad ja nõrgad küljed:

— mastaabisäästu vähenemine;

— kulude pidev suurenemine tooteühiku kohta;

— konkurentsi puudumine ettevõtjate vahel tootmisriikides;

— erinevad tehnilised ja regulatiivsed standardid;

— aeglasem uuendustegevus;

— tehnoloogilise erinevuse suurenemine võrreldes kolmandate riikide juhtivettevõtjatega;

— suur sõltuvus välismaistest tarnijatest.

2.6. Samuti võib see olukord kahjustada Euroopa võimet tulla toime uute ülesannetega, arvestades suhteliselt väikesi kulukohustusi ja riikliku poliitika vähest koordineerimist.

2.6.1. Lisaks korraldatakse 80 % kaitsealastest hangetest puhtalt riigi tasandil, mis ilmselgelt põhjustab dubleerimisest tulenevaid kulusid.

2.7. Euroopa Liidu liikmesriikide relvajõududel on operatiivsuse osas kõrge integratsiooni tase ning pikk koostöökogemus, kuid nad on täielikult killustatud 27 allstruktuuriks rangelt riiklike tugiteenustega, kuigi kasutavad üha enam eri liiki algatusi, mis kuuluvad „Ühiskasutuse“ algatuse („*pooling and sharing*“) alla ([10]).

2.8. Üldstrateegia – Euroopa Liidu üldise välis- ja julgeolekupoliitika strateegia – eri dokumentidega kehtestati viis konkreetset eesmärki, mis on Euroopa kaitsesüsteemi jaoks eriti olulised:

1) omada sõjalise võime kogu spektrit: maapeal, õhus, kosmoses ja merel;

2) tagada tehnoloogilised ja tööstuslikud vahendid, et omandada ja säilitada iseseisvalt toimimiseks vajalik sõjaline võime;

3) investeerida mehitamata õhusõidukitesse;

([8]) SWD(2017) 228 final, punkt 2.2.
([9]) Vt punkt 9.
([10]) Nt programmid Eurofighter Thypoon või A400M.

4) investeerida satelliitsidesse, et tagada sõltumatu juurdepääs kosmosele ja Maa pidev seire;

5) pakkuda liikmesriikidele kaitsevõimet küberohtude vastu ja abistada neid selles valdkonnas.

2.9. Algatuspakett, mille osadeks on Euroopa kaitsetööstuse arenguprogrammi loomist käsitleva määruse ettepanek ja Euroopa Kaitsefondi loomise ettepanek, et toetada ühisinvesteeringuid tehnoloogiate ja materjalide uurimisse ja arendamisse, on pühendatud eesmärgile käivitada kaitse- ja julgeolekusektori reformimise protsess, et

— tugevdada koostööd liikmesriikide vahel ja luua uusi koostööprogramme;

— vähendada takistusi riikide turgude vahel;

— aidata Euroopa kaitsetööstusel muutuda konkurentsivõimelisemaks;

— edendada koostoimet tsiviil- ja sõjaliste uuringute vahel;

— määrata kindlaks kahesuguse kasutusega valdkonnad, nagu energia, kosmos ja tehnoloogia, et nende abil toetada Euroopa kaitsevõime tugevdamist.

2.9.1. Sektori üldiste väljakutsetega toimetulekuks on vaja arendada Euroopa Kaitseagentuuri potentsiaali, et selgitada välja ühise operatiivtegevuse valdkonnad, mis jäävad liikmesriikide otsustada.

2.10. Euroopa Ülemkogu kutsus 15. detsembril 2016. aastal üles esitama 2017. aasta esimesel poolaastal ettepanekud Euroopa Kaitsefondi loomise kohta, sealhulgas nägema ette elemendi liikmesriikide poolt kokkulepitava võime ühiseks arendamiseks ([11]). Euroopa Ülemkogu kutsus 2017. aasta märtsis ühise välisasjade ja kaitsenõukogu raames oma järeldustes üles looma sõjaliste missioonide plaanimise ja juhtimise teenistuse (MPCC) ning uue struktuuri, et parandada ELi võimet reageerida kiiremini, tõhusamalt ja ühtlasemalt.

2.11. 22.–23. juunil 2017. aastal kogunenud Euroopa Ülemkogu leppis kokku vajaduses algatada kaasav ja ambitsioonikas poliitika- ja julgeolekukomitee alaline struktureeritud koostöö koos siduvate kriteeriumide ja kohustuste ühise nimekirjaga täielikus kooskõlas ELi lepingu artikli 42 lõikega 6 ja artikliga 46, samuti aluslepingu protokolliga nr 10 vastavalt riigikaitse kavandamisele ning asjakohastele kohustustele, mille asjaomased liikmesriigid on NATO ja ÜRO raames kokku leppinud ([12]).

2.12. Euroopa Parlament on omalt poolt jätkuvalt nõudnud tihedamat koostööd ELi liikmesriikide vahel kaitsevaldkonnas, samuti Lissaboni lepingu täielikku rakendamist julgeoleku- ja kaitsevaldkonnas. Parlament julgustas oma 22. novembri 2016. aasta resolutsioonis Euroopa kaitseliidu kohta ([13]) „Euroopa Ülemkogu juhtima liidu ühise kaitsepoliitika järkjärgulist kujundamist ja tagama selle elluviimiseks täiendavad rahalised vahendid“.

2.12.1. Euroopa Parlament rõhutas ka, et Euroopa riikidel peab olema usutav sõjaline võime, ja julgustas liikmesriike suurendama jõupingutusi koostoimelise sõjalise võime arendamiseks ning kordas oma nõuet ühtlustada süstemaatiliselt sõjalisi nõudeid ja ELi kaitse kavandamise protsessi kooskõlas NATO kaitseplaneerimisprotsessiga ([14]).

2.13. Komitee on mitmel puhul avaldanud arvamust kaitsepoliitika kohta, ([15]) kutsudes üles tegema märkimisväärseid kvaliteediga seotud edusamme Euroopa kaitsealase koostöö valdkonnas ([16]).

([11]) Välisasjade nõukogu 15. novembri 2016. aasta järeldused.
([12]) Vt joonealune märkus 2.
([13]) http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0435+0+DOC+XML+V0//ET.
([14]) http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0456+0+DOC+XML+V0//ET.
([15]) ELT C 288, 31.8.2017, lk. 62; ELT C 67, 6.3.2014, lk. 125; ELT C 299, 4.10.2012, lk. 17; ELT C 100, 30.4.2009, lk. 114; ELT C 100, 30.4.2009, lk. 109.
([16]) ELT C 288, 31.8.2017, lk. 62.

3. **Euroopa Komisjoni ettepanek**

3.1. Komisjon teeb ettepaneku luua Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programm eelarvega 500 miljonit eurot ajavahemikuks 1. jaanuarist 2019 kuni 31. detsembrini 2020. aastal. Programmi eesmärgid on järgmised:

— ELi kaitsetööstuse konkurentsivõime ja innovatsioonisuutlikkuse tugevdamine, projektide toetamine nende arendusetapis ja igasuguse innovatsiooni edendamine;

— koostöö tõhustamine ettevõtjate vahel toote- ja tehnoloogiaarenduses;

— teadus- ja arendustegevuse toetamine, eriti uurimistulemuste edasiarendamisel;

— koostöö ergutamine ettevõtjate vahel dubleerimise ja hajutatuse vähendamiseks ning mastaabisäästu loomiseks.

3.2. Liidu finantssekkumine toimub toetuste, finantsinstrumentide või riigihangete vormis, et toetada toodete tehniliste kirjelduste, prototüüpide ja katsetuste väljatöötamist ning toodete, komponentide ja tehnoloogiate kvalifitseerimist ja sertifitseerimist.

3.3. Kavandatud rahastamiskõlblikkuse kriteeriumid on järgmised: koostööettepanekud vähemalt kolmelt ettevõtjalt kahest liikmesriigist; prototüüpimise puhul piirdub rahastamine 20 %ga projekti kogumaksumusest, kuid kõigil muudel juhtudel võidakse katta kogukulud.

4. **Üldised tähelepanekud**

4.1. Komitee toetab algatusi, mis on suunatud eesseisvate probleemide lahendamisele ja oma kodanike julgeoleku, sealhulgas küberjulgeoleku tagamisele, tugevdades Euroopa kaitse strateegilist sõltumatust ning arendades kindlat Euroopa ühist tööstus- ja tehnoloogilist baasi.

4.2. Komitee toetab kindlalt Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programmi käivitamist määruse eelnõuga. See on **esimene samm, mis vajab täiustamist ja tugevdamist** juba eraldatud vahendite osas, eesmärgiga saavutada praegust geopoliitilist olukorda arvestades võimalikult kiiresti ühine kaitsesüsteem, iseäranis teadus- ja arendustegevuses.

4.3. Komitee arvates on aeg luua tõhus, kõikehõlmav, tulemuslik ja konkurentsivõimeline **ELi 27 liikmesriiki hõlmav ühtne Euroopa kaitseturg**, millel on järgmised tunnused:

— avatum ja killustumata ka standardite, tehniliste kirjelduste ja CE-märgise kasutamisel;

— parem tooraine kättesaadavus;

— eritoetus väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele;

— lihtsam juurdepääs rahastamisele, teabele ja muudele turgudele;

— tugev spetsialiseerumine;

— energia- ja kosmosetaristu tõhus kasutamine;

— tõhusam piirikaitse ja vajalik meresõiduohutus;

— tulevikuanalüüsid, et luua ühine osalusel põhinev nägemus kogu ELis;

— kestlik ja sotsiaalselt vastuvõetav areng võitlemaks ebakindlate töösuhetega;

— ELi-sisese vahetuse edendamine tootmisahelate vahel, lihtsustades ajutist importi ettevõtete vahel turvalisuse ja julgeoleku valdkonna volitatud ettevõtjate (AEOS) jaoks ([17]).

([17]) AEOS – turvalisuse ja julgeoleku valdkonna volitatud ettevõtja, kes vastab asjaomastele standarditele, et tagada rahvusvahelise tarneahela turvalisus.

4.3.1. Komitee on veendunud, et üksnes Euroopa kaitsesektori tehnoloogilise ja tööstusliku baasi töötajatele töösuhete ebakindluse vastu võideldes saab tagada, et ettevõtjad omandavad uusi oskusi ja saavutada EDIDP programmis seatud eesmärgid.

4.4. Komitee leiab, et EDIDP programmile **eraldatud eelarve** on väga piiratud ning et toetust peaks saama ka Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondist, „et saavutada parim võimalik mõju tööhõivele, k.a julgeoleku- ja kaitsetööstusega seotud kahese kasutusega tehnoloogiaid, toetades ühe tugeva ja selgemalt määratletud Euroopa kaitsesektori tehnoloogilise ja tööstusliku baasi käivitamist“ ([18]).

4.5. Samuti leiab komitee, et rahastamiskõlblikkuse kriteeriumid, mis tagavad **meetmete tehnoloogilise ja tööstusbaasi tõelise Euroopa mõõtme**, on ebapiisavad: tuleks nõuda, et osaleb vähemalt kolm ettevõtjat **vähemalt kolmest** liikmesriigist lisaks väikeettevõtjatest koosnevatele kasutajarühmadele.

4.5.1. Lisaks tuleks tagada tasakaal Euroopa eri riikide vahel ja väikeettevõtjate märkimisväärne osalusmäär.

4.6. Komitee loodab, et ELi rahastamine tagab, et arendustegevus on eelkõige kasutoov Euroopa ettevõtjatele.

4.7. Samuti loodab komitee, et kaitserelvade ekspordi eeskirjad ühtlustatakse Euroopa tasandil kooskõlas relvakaubanduslepingu sätetega, mille on allkirjastanud ja ratifitseerinud kõik ELi liikmesriigid, et kõrvaldada võimalik konkurentsimoonutuste põhjus Euroopa ettevõtjate vahel, mis raskendaks eksporditurule juurdepääsu.

4.8. Võetavate meetmete puhul peab komitee esmatähtsaks võidelda Euroopa kaitsetööstuse töötajate töösuhete ebakindluse vastu. ELi rahastamise eesmärk on tugevdada kaitsesektori tööstusliku ja tehnoloogilise baasi asjatundlikkust. Kuna tööstuse asjatundlikkus tugineb töötajatele, on vaja pikaajalist ja turvalist koostööd nende ja n ettevõtete vahel, kus nad töötavad.

4.9. Sama kehtib komitee arvates **projektide suhtes kohaldatavate valikukriteeriumide** kohta, mille hulka tuleks lisada:

— eeldatav mõju töötajate oskuste kvantitatiivse ja kvalitatiivse tugevdamise seisukohast;

— väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate osalemine kui täiendavalt kvalifitseeriv tegur;

— sotsiaal- ja keskkonnastandardite järgmine ([19]).

4.9.1. Komitee arvates tuleks ette näha väiksematele ettevõtetele suunatud avatud püsivaid väikeprojekte käsitlevate hangete kvoot (nt 10 %), mis võimaldaks kõigi kaitsevaldkonnas toodete ja teenuste tehnoloogilis-uuendusliku arendamisega tegelevate osalejate rohkem tasakaalustatud osalemist programmis.

4.10. Arvestades komisjoni rakendusvolitusi, peab komitee hädavajalikuks toetada Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programmi juhtimist, mille käigus suudetakse määratleda ühised ja konkreetsed eesmärgid

— liikmesriikide tööstusvaldkonna ekspertide nõuandekomitee abil ettepanekute tegemiseks prioriteetsete teemade kohta;

— liikmesriikide esindajaid hõlmava programmi korralduskomitee abil geopoliitilise tasakaalu tagamiseks kogu liidus.

5. **Võetavad meetmed:**

5.1. rõhutada Euroopa kaitsesüsteemi põhirolli Euroopa julgeolekuhuvide kaitsmisel ning seoses võetud rahvusvaheliste kohustustega demokraatia ja õigusriigi põhimõtete tagamisel;

5.2. rõhutada relvajõudude võimekust ja professionaalsust kui tavapärast teadusuuringute ja innovatsiooni edendajat ning ettevõtluse ja majanduse elavnemise tõukejõudu Euroopa tootmissüsteemis;

([18]) EFSI – Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond – vt arvamus ELT C 75, 10.3.2017, lk. 57.
([19]) Vt joonealune märkus 4.

5.3. tugevdada Euroopa Liidu identiteeti ja sinna kuuluvuse tunnet, jagades samu väärtusi eri riikide kodanike vahel;

5.4. suurendada Euroopa kodanike teadmisi, teadlikkust ja toetust sõjalise korralduse ja institutsiooniliste kaitsemeetmete kohta;

5.5. suurendada kodanike teadmisi, teadlikkust ja toetust kaitsevarustuse tehnoloogilise arendamise kohta, millel on otsene mõju kodanikuühiskonnale ja riigi arengule;

5.6. arendada uue ühise lähenemisviisi teabevahetusmõõdet, et saaks kasutada Euroopa teabevahetusvaldkonnas üha paremat väljaõpet saanud ja kvalifitseeritumat personali. Asjaomases tegevuses tuleb juhinduda juhtmõttest „kvalifitseeri ja koordineeri“, mis on välja töötatud Euroopa koordineerimisviisi kohaselt kooskõlas NATOga.

5.7. Küberjulgeolek ja küberkaitse on valdkonnad, kus kaitse on Euroopa võrdlustegur ning mis on seotud küberruumi kui uue valdkonna tekkimisega tavapäraste sõjaliste valdkondade kõrvale.

Brüssel, 7. detsember 2017

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Georges DASSIS